

3. Podhorodecki L. Dzieje Kijowa / Leszek Podhorodecki. – Warszawa : Książka i Wiedza, 1982. – 329 s.
4. Podhorodecki L. Sicz Zaporoska. Wydanie II poprawione i uzupełnione / Leszek Podhorodecki. – Wrocław : Książka i Wiedza, 1970. – 304 s.
5. Podhorodecki L. Zarys Dziejów Ukrainy. Tom 1. / Leszek Podhorodecki. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1976. – 312 s.
6. Podhorodecki L. Zarys Dziejów Ukrainy. Tom 2. / Leszek Podhorodecki. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1976. – 358 s.

REFERENCES

1. Leszek Podhorodecki, available at: https://pl.wikipedia.org/wiki/Leszek_Podhorodecki
2. Podgorodetski L. (1987). Crimea Khanate And Its Relations With Poland in XV-XVIII ct., Kniga i Znannia, Warshava, Polshcha.
3. Podgorodetski L. (1982). The History of Kyiv, Kniga i Znannia, Warshava, Polshcha.
4. Podgorodetski L. (1970). Zaporozhian Sich. II Edition, Revised and Augmented, Kniga i Znannia, Warshava, Polshcha.
5. Podgorodetski L. (1976). The Essay about Ukrainian History (Vol. 1). Varshava : Kniga i Znannia [Polshcha].
6. Podgorodetski L. (1976). The Essay about Ukrainian History (Vol. 2). Varshava : Kniga i Znannia [Polshcha].

УДК 821.161.2-311.8

РОМАН У ВІРШАХ В. БРОВЧЕНКА «ЯК МАМАЙ ДО КАНАДИ ЇЗДИВ»: ЕСТЕТИЧНІ ЗАСАДИ Й СТИЛЬОВІ ОЗНАКИ

Біляцька В.П., к. філол. наук, доцент

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

просп. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна

valentina.p@i.ua

У статті осмислюються естетичні засади роману у віршах Володимира Бровченка «Як Мамай до Канади їздив», побудованого на мотивах подорожі козака-характерника Мамає канадськими містами й провінціями. Усі конфлікти та колізії у творі мають ідеологічну або моральну розв'язку, оскільки зосереджені на протиставленні політичної, економічної, культурної та інших сфер життя «Країни Рад» і капіталістичного соціуму. Твір відповідає канонам соціалістичного реалізму.

Ключові слова: роман у віршах, модифікація, соцреалізм, мотив, Мамай, естетичні засади.

РОМАН В СТИХАХ В. БРОВЧЕНКО «КАК МАМАЙ В КАНАДУ ЕЗДИЛ»: ЭСТЕТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ И СТИЛЕВЫЕ ПРИЗНАКИ

Биляцкая В.П.

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

просп. Гагарина, 72, Днепро, Украина

В статье анализируются эстетические принципы романа в стихах Владимира Бровченко «Как Мамай в Канаду ездил», созданного на мотивах путешествия казака-характерника Мамае по канадским городам и провинциям. Все конфликты и коллизии в произведении имеют идеологическую или моральную развязку, поскольку сосредоточены на противопоставлении политической, экономической, культурной и других сфер жизни «Страны Советов» и капиталистического социума. Произведение соответствует канонам социалистического реализма.

Ключевые слова: роман в стихах, модификация, соцреализм, мотив, Мамай, эстетические принципы.

V. BROVCHENKO'S NOVEL IN VERSE "HOW MAMAI WENT TO CANADA": AESTHETIC PRINCIPLES AND STYLISTIC FEATURES

Bilyatska V.P.

*Oles Honchar Dnipropetrovsk National University
Gagarina av. 72, Dnipro, Ukraine*

The paper interpreted Vladimir Brovchenko's novel in verse "How Mamai went to Canada" in which there is a ground of the trip of national character Cossack Mamai around Canadian cities and provinces Winnipeg, Ontario, Alberta, Toronto, Vancouver and more. The novel is written on the basis of aesthetic principles and stylistic features of the main (the mid 80-ies of XX century) creative method – socialist realism. Although the folk, poetic image of Cossack, traveler, musician, wise man is the main character in the novel in verse, but at the same time he is a carrier and propagandist of the ideology of socialist society (as opposed to the national outlook) and he does not protect the interests of Ukrainian people abroad and represents the ideology of the party.

Recipient of the first chapter of "Dream and Reality at the clouds" reveals the hero of the work (he is also the narrator) and knows about the purpose of his flight to Canada and unusual gift from his native land – carved wooden figure of a Cossack Mamai, which comes to life in an airplane. The novel in verse "How Mamai went to Canada" has a real basis – the memories and experiences of the author being abroad on behalf of the membership "Ukraine" visiting fellow Canadian immigrants and therefore showing them the advantages of the Soviet way life. All conflicts in the work have ideological or moral solution, because they focused on opposition to the political, economic, cultural and other spheres of life "The country of the Soviet Union" and capitalist society, hired labor in Canada. Accordingly, the first positive assessment is restricted, and the second is negative.

Ascertained in the work is lengthy epic, original genre structure, involving intertext, inserted genres (folk-song work, poetic autobiography ("Reflection first", "Reflection second", "Reflection third" – a story about personal destiny, the story of his family, who lived among grief folk, "not measured by any measures"), prayer ("Longing for the perished people"), journalism press conference ("Press conference"), combined polymetric and traditional poetical size, still fail due to excessive politicization and trafaletist poetic work certifies to the literature, the USSR declared pseudo mystetstva that is an example of modification novel in verse by the canons of socialist realism.

Keywords: novel in verse, modification, Socialist Realism, motive, Mamai, aesthetic principles.

Розвиток роману у віршах і його еволюцію, формально чи не найскладнішого жанру, з 80-х років ХХ століття дослідники пов'язують із «Марусею Чурай» Ліни Костенко, яка «внесла новий струмінь у розвиток віршованого роману як у жанровому, так і в тематичному плані» [15, с. 62]. Для багатьох романів у віршах текстом-джерелом, що визначає характер його функціонування, є народнопоетичний сюжет, історичний чи міфологічний образ, традиція побутування якого пов'язана з національною матеріальною й духовною культурою.

Як приклад, багатогранний художній «портрет» козака-характерника, мандрівника, воїна, мудреця, захисника в сучасному українському ліро-епосі: В. Бровченка «Як Мамай до Канади їздив» (роман у віршах, 1984), В. Гончаренка «Парад химер в Кіровограді» (гротескний роман у віршах, 2000) і Л. Горлача «Мамай» (історичний роман у віршах, 2010). Головним героєм цих романів у віршах є козак Мамай, а підґрунтям сюжету – мотив подорожі, однак тексти відрізняються низкою формальних та змістових ознак, рівнем художньої майстерності. Обрані для аналізу твори є малодослідженими, а роман у віршах «Як Мамай до Канади їздив» Володимира Бровченка, автора понад тридцяти поетичних збірок, громадського діяча, головного редактора журналу «Дніпро» в 70-х роках ХХ століття, взагалі не був об'єктом наукового розгляду. Тому метою розвідки є осмислення естетичних засад і стилєвих ознак цього твору, який відповідає канонам соцреалізму.

Сюжетна структура роману у віршах В. Бровченка побудована на мотиві подорожі Мамаю, тільки вже не Україною, як у «Мамаї» Л. Горлача, не Кіровоградом, як у «Параді химер в Кіровограді» В. Гончаренка, а канадськими містами й провінціями: Вінніпег, Торонто, Ванкувер, Онтаріо, Альберта тощо. У першому розділі «Сон і явина за хмарами»

реципієнт знайомиться з головним героєм (він же оповідач), дізнається про мету його польоту до Канади й незвичайний подарунок, прихоплений із собою з рідного краю, – різьблена дерев'яна фігурка козака Мамаю, у якому «Щось в нім від Бога, щось в нім – від людини...» [3, с. 31], – оживає, коли оповідач заснув у літаку. Завдяки прийому сну автор переплітає реальний і фантастичний плани зображення, що уможливорює оживити національного героя: «Приснився мені чудернацький сон: / Так ніби ожив мій Мамай, / Вигулькнув з целофанового мішка, / Розгледівся сюди-туди та й пустив смішка» [3, с. 8]. Мамай, разом з оповідачем, стають персонажами, навколо яких розгортаються всі події.

Якщо в «Параді химер в Кіровограді» В. Гончаренко використовує видіння як спосіб гротескно-пародійного викриття пострадянської дійсності, у творі В. Бровченка прийом сну – це суто формальний привід увести в текст привабливий народний образ Мамаю, щоб він став носієм і пропагандистом ідеології соціалістичного суспільства (комуністичних ідей). Твір написаний з урахуванням естетичних засад і стильових ознак провідного до середини 80-х років ХХ століття (Т. Гундорова, І. Моторнюк, Р. Харчук) творчого методу – соціалістичного реалізму, що «виник на перехресті політики й естетики, ідеології та слова» [14, с. 12], тому й розглядався як естетико-репрезентативний проект, покликаний творити нову кращу реальність. На переконання В. Хархун, «соцреалізм народився як маніфест і декларація, а отже, явище теоретичного плану» [14, с. 59], який мав у доступній формі пропагувати широким масам у «мистецькій» формі важливі для держави положення. Естетика соцреалістичного канону та методологія його дослідження знаходять відображення в роботах сучасного українського літературознавства: В. Агеєвої, Т. Гундорової, І. Захарчук, Ю. Коваліва, Д. Наливайка, В. Хархун тощо.

Роман у віршах «Як Мамай до Канади їздив» має реальне підґрунтя – спогади і враження автора від перебування за кордоном із дорученням від товариства «Україна» відвідати канадських земляків-емігрантів і, відповідно, продемонструвати їм переваги радянського способу життя. Письменник не приховує, що прототипом наратора є він сам, вносить чимало автобіографічних подробиць у текст як своєрідну наочність (1979–1991 рр. В. Бровченко – очільник правління Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном), притаманну творам соцреалізму. Надаючи відповідної ідейної атмосфери викладу у творі, автор розповідає про діяльність й особисту долю (розділи «Роздум другий», «Роздум третій»), історію своєї родини («Роздум перший»). Згадує довоєнну хату діда Семена, яка була колискою й найвищим хоромом, хоч і вгрузала в землю «по самі віконниці» [3, с. 54], і життєвий шлях діда: участь у Першій світовій війні, обрання програми «комнезаму», голова артілі, турбота за людей і обездолених дітей, але через лист, «сфабрикований сусідою» – «Зблід. / Подався мій комуністичний дід» [3, с. 61]. Батько пішов на «фінську» та й «пропав його слід», мати й баба Олена жили серед горя народного, якого «не зміряти жодними мірами» [3, с. 62]. Але, на жаль, у цих рядках немає засудження діянь влади за таке буття народу та його родини.

«Функціонування соцреалістичного канону як літературної практики пов'язане з трансформацією категорій „автора“, „тексту“ та „читача“» [13, с. 6], – зазначає В. Хархун. Дослідниця вирізняє в комунікативному полі соцреалізму первинне (ідеальне) і вторинне авторство: «Функцію первинного автора виконує влада, персоніфікована в образі вождя, за яким закріплюється роль деміурга, творця «радянського світу». Вторинний автор підпорядкований державній «істині», яку мусив осягати та відповідно репрезентувати» [13, с. 6].

Оповідач у романі у віршах В. Бровченка позиціонує себе як міжнародний дипломат, радянський письменник, показово акцентує, що з собою везе з України «в основному євшан-зілля, / Пісенники та поетичні цикли...» [3, с. 11]. Євшан-зілля – «степовий, запашний полин» [7, с. 213] – є відомим у народі символом пам'яті про рідну землю, «за легендою, переказаною Іпатіївським літописом, зцілює від звиродніння, і якщо навіть хто

забуде свою батьківщину, то, понюхавши його, пригадає» [7, с. 213]. У сюжетній структурі роману ця рослина є наскрізним ідеологічним маркером, який нав'язує реципієнту думку про забуття українськими переселенцями свого коріння (насправді ж вони носять національний одяг, пам'ятають і виконують народні пісні, мають вишиті рушники, говорять між собою українською мовою).

В. Бровченко намагається якнайяскравіше (за фольклорною традицією: «Мамаєчку! Тобі сердечна дяка, / Легендо та бувальщино моя!» [3, с. 32]) відтворити образ легендарного козака. Це й погляд героя, який «дивиться на всіх і все усміхнено і ласкаво» [3, с. 8], але, з іншого боку, – він «чоловік чарівничий: / Аж жаром того обсіпле, кому гляне у вічі...» [3, с. 19]. Характерник вмотивує в кріслі літака, «склавши ноги по-турецьки» [3, с. 8], а щоб сподобатися ясноокій стюардесі, заспівав англійською: «Ай лав ю! Ай лав ю!» [3, с. 9], – і мало не пішов перед нею «скоком». Із ним звичні атрибути: «незгасима» люлька й кобза, – які постійно привертають увагу оточуючих. У розділі «Розмова з Тарасом» Мамай оживляє бронзовий пам'ятник Кобзарю в Торонто (В. Бровченко використовує такий же прийом, як і В. Гончаренко в «Параді химер в Кіровограді»). Він «начаровує», щоб солов'ї прилетіли з України звеселити українських канадців своїм співом («Солов'ї в Канаді»), і, звертаючись до кобзи («Ой кобзонько! / Бандурина бабусе!... / Ти маєш ні на що не схожі звуки – / Струмочок із під снігу по весні, / Свій родовід, і радості, і муки» [3, с. 29]), виконує пісні на цю тему: «Ой у вишневому садочку / там соловейко щебетав...», «Защебечи, соловейку», «Сміються, плачуть солов'ї...»; на прес-конференції одного з канадських журналістів змушує говорити «тільки правду» («Прес-конференція»).

Утім уже на початку твору прочитується заангажованість і трафаретність образу Мамай відповідно до радянської (брежнєвської) доби. На канадській митниці з'ясовується, що герой «мушкета й шаблюку залишив дома», щоб показати «наше бажання жити в беззбройному світі» [3, с. 11] (натяк на глобальну конфронтацію між СРСР і США, у яку були втягнуті країни-союзники, серед яких і Канада). У більшості розділів образ Мамай відходить на другий план зображення, тому виникає питання: з якою метою письменник виніс його ім'я в назву твору. Побойовання: «Не збитися б мені на описовість, / В дорозі б від Мамай не відстать...» [3, с. 121], як виявилось, було зовсім не безпідставне. Персонажу властиві стандартність мислення й оцінок, його характер прямолінійний, позбавлений психологізму, у багатьох художніх ситуаціях є невиразною копією оповідача.

Як слушно зауважує І. Захарчук, що на той час літературна творчість прирівнювалася до партійної роботи і «ставала співмірною дії єдиного державного механізму» [8, с. 32], соціалістичний реалізм був тією «ідейно-естетичною платформою, на яку повинні перейти всі письменники, лояльні до влади. Прийняття соціалістичного реалізму як творчого методу передбачало беззастережне підпорядкування митця партійному керівництву як інстанції, за якою закріплювалася монополія в поцінуванні літературних творів» [8, с. 31-32].

Прикметно, що в розмові з козаком у першому розділі роману наратор виявляє надмірну зверхність, складається враження, ніби він говорить не з могутнім характерником і національним героєм, а зі звичайною й рівною собі особою: «Співай собі мовчки, не рипайся, сиди. / Навіщо ото оселедцем перед людьми метеляти? / Та й одежа у тебе не така... як носять дипломати. / Твоє оживлення, бачу, не мине для мене гладко» [3, с. 9].

Ці рядки викликають обурення, адже у свідомості українців віками сформувалося шанобливе ставлення до Мамай як культурного архетипу. Автор вустами героя оповідає сакральність образу Козака Мамай у бесіді з «Тютюновим богом»: «Вже три віки мене малюють люди <...> / На лядах скринь, добра щоб не ховали, / На дверях хат, щоб щастя в них жило. / На вуликах іще – моє обличчя, / Аби з нектаром зналася бджола, / <...> От і в романі нашого Олеся / до улів прийшов я на зорі. / Михайло Стельмах в збірниках

фольклору / Мене з джерельним словом обвінчав, / Аби Мамає і в новітню пору / І старші пізнавали, й дитинча» [3, с. 42-43]. З одного боку, автор акцентує на індивідуальній, історичній, культурній пам'яті, на зв'язку поколінь, з іншого – у художньому світі твору В. Бровченка все підпорядковується виконанню естетичних засад соцреалізму, тому поетика роману у віршах невиразна, ідеї неглибокі, домінує псевдогероїчна риторика публіцистичного забарвлення. Найабсурдніше те, що національний герой зовсім не захищає інтереси українців за кордоном, а репрезентує ідеологеми партії.

У творі всі конфлікти й колізії зосереджено на протиставленні політичного, економічного, культурного та інших сфер життя «Країни Рад» і капіталістичного соціуму, найманої праці в Канаді. Відповідно першому надається виключно позитивна оцінка, а другому – негативна. В. Бровченко не оминає увагою жодну з проблем, із якими стикається «капіталістична» країна: починаючи від наркоманії, проституції, расизму, винищення й утисків корінних жителів Америки європейськими переселенцями, здирництва й нечесної торгівлі, продажної преси й телебачення, свавілля влади й політиків, до процвітання міжнародного тероризму, нагнітання «холодної війни» й теми ядерного озброєння держав, закидів щодо екологічної катастрофи, спричиненої НТР («Гризуть планету зверху і зісподу / Долорохапці, мов сліпі кроти...» [3, с. 117]). Перелічені мікротеми вказують на заідеологізованість твору, адже провокативні факти з історії СРСР свідомо замовчуються, натомість різко критикуються негаразди іншої країни. На такому контрасті проводиться відверта популяризація радянського укладу життя із закликами до українців-емігрантів вертатися на Батьківщину.

Злочини й жахи більшовицького терору в Україні ще в 1946 р. описав І. Багрянний у памфлеті «Чому я не хочу вертатися до СРСР?». Зокрема, митець виступив зі зверненням до «канадців, американців, а особливо тамошніх українців-комуністів» не виконувати «каїнову роль» у національній історії, не допомагати органам репатріації ловити втікачів, таких, яким був І. Багрянний, для примусового повернення на «родину» [1]. У словах письменника звучить страшна у своїй парадоксальності правда: «Я не хочу вертатись до своєї Вітчизни саме тому, що я люблю свою Вітчизну. А любов до Вітчизни, до свого народу, цебто національний патріотизм в СРСР є найтяжчим злочином. Так було цілих 25 років, так є тепер. Злочин цей зветься на більшовицькій мові – на мові червоного московського фашизму – „місцевим націоналізмом”» [1].

Минуло майже сорок років після написання й оприлюднення памфлету І. Багряного, однак у творі В. Бровченка реципієнт «наштовхується» на рядки: «Та щоб не вбила братолюбний дух / Ні спастична сволота, ні тризуба, / Що вивертає правду, мов кожух» [3, с. 22], – або: «На Україну той лише не їде, / Хто перед рідним краєм завинив, / Хто в „нахтігалах” та у чорних бандах / Залив за шкуру сала землякам...» [3, с. 105].

Композиція роману у віршах «Як Мамай до Канади їздив» включає п'ятнадцять розділів. Це сукупність розказаних оповідачем історій людей (переважно емігрантів з України) про життя на чужині (з ідеологічними коментарями автора). Особливістю розділів «Дума про сестру і брата», «Солов'ї в Канаді», «„Ой у полі нивка”», «Торонтські походеньки», «Прес-конференція» є залучення інтертексту (цитат, виділених курсивом) з українських народних пісень у виконанні Мамає. Це, переважно, соціально-побутові – козацькі, заробітчанські та емігрантські, якими козак «немовби заходився роздмухувати жар» [3, с. 16] у душах переселенців: «Ой піду я в ліс по дрова, / Назбираю лому. / Завів мене чужий розум / На чужу сторону...» [3, с. 16].

У другому розділі роману у віршах інтерпретується народна дума «Сестра та брат» про «мотиви родинних стосунків, гнітючої самотності, породженої життям серед чужих людей» [12, с. 269]. За висновками М. Плісецького, ця дума належала до «вельми» популярних (відомо 27 варіантів) і входила до репертуару багатьох кобзарів, однак уже

в XIX ст. ареал поширення був обмежений Полтавською і Харківською губерніями. Дума позбавлена епічного сюжетного стрижня, тому дослідники – П. Житецький, Ф. Колесса, О. Лісовський, М. Стельмах – вказують на переваги в ній ліричних мотивів, на залежності її від «української народнопісенної стихії» [12, с. 272]. Провідною в думі «Сестра і брат» Б. Кирдан вважає тему соціальної нерівності, тяжкої долі «сироти на чужині», розпаду роду [9, с. 284].

У творі «Як Мамай до Канади їздив» головний герой, відчувши сум українців за рідною землею, як істинний народний музикант виконав пісню в супроводі кобзи. Дума сильно вплинула на аудиторію «тоуківців» (Товариство об'єднаних українських канадців). Адже немає людини у світі, яка б «забула, де закопано її пуповину», «мамину колискову», «рідну мову» [3, с. 14]. Характерник наголосив, що ця пісня не про них, її склав народ задовго до того, як українці почали виїжджати за моря-океани, а «саги народні: / Перейшли віки, а наче творені сьогодні...» [3, с. 19]. Насправді ж цілеспрямовано замовчується факт тривалої історії еміграції краян у Канаду, яка мала декілька «хвиль»: 1891–1914 рр. (соціально-економічні мотиви); 1920–1941 рр. (соціально-економічні й політичні причини); 1950–1980 рр. (домінування політичних мотивів). Період 1960–1991 рр. позначений розвитком української етнічної групи в Канаді за умов відсутності переселенців з України, адже виїхати з СРСР на той час було практично не можливо, особливо високоінтелектуальним особистостям, які не вписувалися в загальну систему «гвинтиків».

У розділі роману «Дума про сестру і брата» зображено сумну історію заробітчанської родини Анни, «виробленої, вибленої жінки» [3, с. 17], яка є уособленням багатьох українських родин, розділених вимушеною необхідністю шукати кращої долі за кордоном. Дійсно, пісня передає і настрої присутніх, і сум за домівкою (автор уводить у текст великі уривки з народної думи), але ж дума розкриває тяжке життя сироти без роду, мотив прохання самотньої жінки до свого брата відвідати її: «На мій двір, брате, сивим голубоньком прилини / Жалібненько загуди, / Тугу серцю моєму розділи» [5, с. 267].

У романі у віршах В. Бровченка зовсім інші змістові акценти ніж у думі: мотив туги, розлуки родини, тяжкої праці українців у Канаді. Автор обходить причини, чому сестра покинула рідну землю, і чому для брата, який теж тяжко працює, подорож з «Країни Рад» за океан є нездійсненною на той час, навіть інформація про рідню за кордоном шкодила, тому «летіти птахом брат міг тільки подумки» [12, с. 279].

Оповідач і Мамай мандрують канадськими просторами, спостерігають, як українці тяжко працюють на фермерських господарствах, щиро співчують і звинувачують у їхніх злигоднях чужу країну:

Зневажені, в шовіністичнім глумі,
Заколосили канадйський лан
Ті, що не вмерли в корабельнім трюмі
Й добралися-таки за океан.
В гіркім переселенським різномов'ї
Ніхто землиці так не цінував,
Як наш бідак: поливши потом, кров'ю
Родючу нивку, згодом цілував [3, с. 48].

Наведені рядки правдиво відтворюють реалії життя емігрантів-заробітчан, однак приховується основна причина, яка гнала українців за тисячі кілометрів від власних домівок – безземелля, матеріальна скрута, напівголодне існування й безнадія змінити щось. Тому переселенець «<...> корчував непроходимі хащі, / Зубами гриз невгіддя, солонці. / Труди його важкі, та не пропащі, / Хоч діточок не завели в старці...» [3, с. 48]. Така історія родини однієї молодиці з Альберти (розділ «Ой у полі нивка»): «Тутешне

в неї все, і кістка й ладка, / Лише в очах – Вкраїна, як луна. / Дід прикарпатець, а вона – канадка, / І фермер батько, й фермерша вона» [3, с. 50].

Молодиця гостинно запросила героїв подивитися, як українські фермери в Канаді прийматимуть делегацію радянців і влаштують «інтернаціональні» змагання з доїння корів. Звичайно, перемогла радянська «доярка, депутатка, степовичка», ще й «гарна – хоч портрет пиши!» [3, с. 53]. Вона навчена вміло користуватися сучасним доїльним апаратом, але В. Бровченко не зауважує, що до розпаду СРСР на фермах праця жінки-доярки була однією з найважчих і доїли корів переважно руками. Письменник використовує цю подію, як привід вплести в сюжет міжнаціональний конфлікт: «На сполох газетяр один забив: / – Рогатій групі цього чоловіка / Мамай, по всьому видно, поробив!» [3, с. 55].

Автор твору найбільш гостро критикує українців за «відсутність» у Канаді центру збереження й розвитку національної культури: «Мозольники тут нетрі розорали, / Копальні й городи звели довкруг. / Та хто духовні зрушить кос-арали? / Добром засіє хто пустелі душ?» [3, с. 25]. Він закидає емігрантам забуття рідної мови («Краяни коло мене серце гріють... / І все ж, бува, від сорому горю: / Без тлумача мене не розуміють, / Коли до наймолодших говорю...» [3, с. 25]) або «штучність» її існування («Зайшлося поволі і про нашу мову. / Вона в Канаді гілка чи сучок?» [3, с. 71]) і навіть зміну імен на чужоземний лад («Той Джон, що на Вкраїні був Іваном» [3, с. 68]). У монолог Мамай, сповнений псевдогероїчної патетики й риторики, переमेжованої з шаблонними пропагандистськими закликами, В. Бровченко вкладає гнівні й брутальні фрази, якими радянська влада повсякчас впливала на свідомість громадян, посилюючи сказане натяком на твір класика української літератури:

Одне вам слід би добре пам'ятати
(Бо ще не всі збагнули до пуття),
Що є нова Вкраїна – рідна мати.
І є у неї щасне майбуття.
Народ для часу й долі має мірку,
Яка з Жовтневим громом почалась,
А закордонна самотійна дірка
Давно, як Вишня мовив, загнилась [3, с. 73].

Нерідко ідеологічна заангажованість у романі у віршах «Як Мамай до Канади їздив» набуває гротескних форм, напевно, не помітних самому автору. Зокрема, у розділі «Солов'ї в Канаді» Мамай викликає солов'їв з України, щоб пробудити «дух вітчизни» [3, с. 31] в краян. Гіперболізація сили впливу пташиного співу на оточуючих («Усе змішалось: і пани, і челядь, / Бо руку один одному давав. / Бездомних кликав в хату повечерять / Міністр якихось соціальних справ» [3, с. 32]) переростає в неправдоподібні й гротескно-абсурдні картини:

Приходили до тям наркомани,
Повійниці пішли в монастирі,
І заживали неvigойні рани,
І юними робилися старі.
Убивця опустив холодне лезо,
Що вже було над жертвою заніс,
На себе вперше глянувши тверезо,
Пішов спокійно вішатися в ліс [3, с. 33].

Кульмінацією твору є зустріч характерника з канадськими журналістами (розділ «Прес-конференція»), адже за час перебування в Канаді «<...>Мамай таки наробив шелесту / І „контрактом” з Тютюновим богом, / І солов'ями, яких сюди накликав, / І доїнням корівок в Альберті. / Та ще ж пішла луна велика / Від вибуху, що не стався в літаку, / Коли

врятуванням від смерті / Люди завдячували Козаку...» [3, с. 128]. У залі готелю, де мешкали персонажі, «Зібралось душ триста. / Одні за сенсаціями-провокаціями прийшли, / Інші – з цікавості глянути на Мамає-комуніста» [3, с. 128]. Питання, задані характернику, вирізнялися формальністю й примітивністю, помітно, що головними для письменника були відповіді героя, у яких із новою силою прозвучали всі розпорошені в романі вульгарно-соціалістичні ідеї і штампи. Оповідач насамкінець показово вихваляє свого супутника: «Мамаєчку! Який ти молодець, / Що в кашу не дозволив наплювати! / Як у бою, відстояв дух наш рідний, / За що і слави, і пошани гідний» [3, с. 140].

Роман у віршах В. Бровченка надруковано в 1984 р. (писано протягом 1979 – 1982 рр., коли соціалістичний реалізм трактувався як найкращий спосіб відображення дійсності), коли ідеологічне наповнення тексту було основним критерієм належності до напрямку й можливістю опублікувати його та отримати схвальні відгуки критиків. І. Захарчук з цього приводу писала: «<...>чим повніше і достовірніше письменник відтворює погляди партії на насущні життєві проблеми, тим більше ознак типовості має його твір» [8, с. 43]. Тому в тексті «Як Мамай до Канади їздив» часто можна зустріти фрази ідеологічного формулювання.

Роман характеризується розмаїтістю віршових розмірів, що є наслідком ускладненої жанрової структури. Навіть у невеликих фрагментах фіксуємо щорядкову зміну ритмічного малюнка, наприклад:

Добрій справі ніякий кордон не завада...
Отож я летів до земляків у Канаду.
Віз їм в дарунок від рідного краю
Різьбленого Козака Мамає.
Валізи, як відомо, вантажники кидають щосили,
То я Мамає тримав коло себе,
Аби не розбили... [3, с. 8].

Перший і шостий рядки написані дольником, другий і п'ятий – тактовиком, третій – дактилем, четвертий – хореем, сьомий – амфібрахієм. Такі тексти називають поліметричними, тобто багаторозмірними (термін П. Руднева). Вони складаються з більш або менш автономних ланок, написаних різними розмірами й можуть чергуватися з прозою.

Строфічна будова твору також неоднорідна. У розділах «Сон і явина за хмарами», «Дума про сестру і брата», «Роздум перший», «Зустріч з інтербригадівцем», «Прес-конференція» поділ на строфи або зовсім відсутній, або не має чіткої закономірності. В інших розділах твору простежується поділ тексту на катрени з перехресним римуванням (з домінуванням ямбу).

«Як Мамай до Канади їздив» В. Бровченка є зразком модифікації роману у віршах за канонами соцреалізму. Хоча для твору характерна розлога епічність, автор виявляє оригінальність жанрової структури в залученні інтертексту, вставних жанрів (народнопісенна творчість, поетична автобіографія («Роздум перший», «Роздум другий», «Роздум третій»), молитва («Туга за погиблим народом»), публіцистика прес-конференції («Прес-конференція»), поєднанні поліметричних і традиційних віршових розмірів, все ж збідніла через надмірну заполітизованість і трафаретність. Поетика твору засвідчує належність до літератури декларованого в СРСР псевдомистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багрянний І. Чому я не хочу вертатись до СРСР? [Електронний ресурс] / Іван Багрянний. – Режим доступу : <http://varnak.psend.com/why.html>.

2. Бовсунівська Т. В. Жанрові модифікації сучасного роману / Тетяна Володимирівна Бовсунівська. – Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. – 368 с.
3. Бровченко В. Я. Як Мамай до Канади їздив : Роман у віршах / В. Я. Бровченко. – К. : Рад. письменник, 1984. – 149 с.
4. Гончаренко В. В. Парад химер в Кіровограді // Гончаренко В. В. Парад химер : поема-пародія, гротескний роман у віршах / В. В. Гончаренко ; ред. В. В. Бондар. – Кіровоград : Центр.-Укр. вид-во, 2000. – С. 33–69.
5. Думи / Упор. Г. А. Нудьга. – К. : Рад. письменник, 1969. – 122 с.
6. Єфимов В. Козак Мамай і мамасназство / В. Єфимов // Берегиня. – 2006. – № 3. – С. 80–84.
7. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 704 с.
8. Захарчук І. Війна і слово. Мілітарна парадигма літератури соціалістичного реалізму : Монографія / І. Захарчук. – Луцьк : Твердиня, 2008. – 404 с.
9. Кирдан Б. П. Украинский народный эпос / Борис Петрович Кирдан. – М. : Наука, 1965. – 352 с.
10. Літературознавча енциклопедія : [у двох томах]. – Т. 1 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 608 с.
11. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.
12. Плісецький М. М. Українські народні думи : сюжети і образи / М. М. Плісецький. – К. : УКСП «Кобза», 1994. – 364 с.
13. Хархун В. П. Соцреалістичний канон в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації : автореф. дис ...д-ра філол. наук : 10.01.06; 10.01.01 / Валентина Петрівна Хархун. – Київ, 2010. – 39 с.
14. Хархун В. П. Соцреалістичний канон в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації : монографія / Валентина Петрівна Хархун. – Ніжин : ТОВ «Гідромакс», 2009. – 508 с.
15. Філіпчук С. С. Роман у віршах (До історії жанру) / С. С. Філіпчук // Радянське літературознавство. – 1982. – № 8. – С. 59–62.

REFERENCES

1. Bagryanii, I. "Why I do not want to go back to the USSR?", available at: <http://varnak.psend.com/why.html> (access September 2, 2016).
2. Bovsunivska, T. V. (2015), *Zhanrovi modifikatsii suchasnogo romanu* [Genre modifications of modern novel], Vidavnistvo "Disaplyus", Kharkiv, Ukraine.
3. Brovchenko, V. Ya. (1984), *Yak Mamai do Kanadi yizdiv : Roman u virshakh* [As Mamai went to Canada: Novel in verse], Radyanskii pismennik, Kyiv, Ukraine.
4. Goncharenko, V. V. (2000), *Paradkhimer v Kirovograd* [Chimeras parade in Kirovograd], Goncharenko, V. V., *Paradkhimer: poema-parodiya, grotesknyi roman u virshakh*, Tsentralno-Ukrainske vidavnistvo, Kirovograd, Ukraine.
5. *Dumi* [Dums], compiled by Nud'ga, G. A. (1969), Radyanskii pismennik, Kyiv, Ukraine.
6. Yefimov, V. (2006), *Kozak Mamai i mamaieznastvo* [Cossack Mamai and Mamai studies], Bereghinya, № 3, pp. 80–84.
7. Zhaivoronok, V. V. (2006), *Znaki ukrainskoi etnokulturi: Slovník-dovidnik* [Signsof Ukrainian ethnic culture: Dictionary Directory], Dovira, Kyiv, Ukraine.
8. Zakharchuk, I. (2008), *Viina i slovo. Militarna paradigma literaturi sotsialistichnogo realizmu : monografiya* [War and word. Military paradigm of socialist realism: Monograph], Tverdinya, Luts'k, Ukraine.

9. Kirdan, B. P. (1965), *Ukrainskii narodnyi epos* [Ukrainian folk epic], Nauka, Moscow, Russia.
10. *Literaturoznavcha entsiklopediya: (u dvokhtomakh)* [Literary Encyclopedia [in two volumes]], compiled by Kovaliv, Yu. I. (2007), Vol. 1, VC "Akademiya", Kyiv, Ukraine.
11. *Literaturoznavchii slovník-dovidnik* [Literary Dictionary Directory], editors Gromyak, R. T., Kovaliv, Yu. I., Teremko, V. I. (2007), VC "Akademiya", Kyiv, Ukraine.
12. Plisetskii, M. M. (1994), *Ukrainski narodni dumi : syuzheti i obrazi* [Ukrainian folk dums: plots and images], UKSP "Kobza", Kyiv, Ukraine.
13. Kharkhun, V. P. (2010), "Canon of socialist realism in Ukrainian literature: origins, development, modification", Thesis abstract for Dr. Sc. (Philology), 10.01.06, 10.01.01, Kyiv, Ukraine.
14. Kharkhun, V. P. (2009), *Sotsrealistichnii kanon v ukrainskii literaturi: geneza, rozvitok, modifikatsii: monografiya* [Canon of socialist realism in Ukrainian literature: genesis, development, modification: monograph], TOV "Gidromax", Nizhin, Ukraine.
15. Filipchuk, S. S. (1982), *Roman u virshakh (Do istorii zhanru)* [The novel in verse (the history of the genre)], *Radianske literaturoznavstvo*, № 8, pp. 59–62.

УДК 82-1+930.85

АНГЛІЯ XIV ст. У ДЗЕРКАЛІ «ВИДІННЯ ПРО ПЕТРА ОРАЧА» ВІЛЬЯМА ЛЕНГЛЕНДА

Вельчева К.О., викладач

*Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля
вул. Січеславська Набережна, 18, м. Дніпро, Україна*

ksena_velcheva@ua.fm

Стаття присвячена висвітленню історичних умов, які складають контекст алегоричної поеми англійця Вільяма Ленгленда «Видіння про Петра Орача» (XIV ст.), та особливостям відображення у творі сучасної поетові Англії. Увагу приділено тому, яку оцінку Ленгленд дає подіям релігійного, політичного, соціального життя з точки зору релігійного мораліста.

Ключові слова: «Видіння про Петра Орача», історичний контекст, чума, англійська церква, Вікліф, Столітня війна.

АНГЛИЯ XIV в. В ЗЕРКАЛЕ «ВИДЕНИЯ О ПЕТРЕ ПАХАРЕ» УИЛЬЯМА ЛЕНГЛЕНДА

Вельчева К.А.

*Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля
ул. Сичеславская Набережная, 18, г. Днепр, Украина*

Статья посвящена анализу исторических условий, которые составляют контекст аллегорической поэмы англичанина Уильяма Ленгленда «Видение о Петре Пахаре» (XIV в.), и особенностям отражения в произведении современной поэту Англии. Внимание уделяется тому, какую оценку Ленгленд дает событиям религиозной, политической, социальной жизни с точки зрения религиозного моралиста.

Ключевые слова: «Видение о Петре Пахаре», исторический контекст, чума, английская церковь, Уиклиф, Столетняя война.

ENGLAND OF THE 14TH CENTURY IN THE MIRROR OF "THE VISION OF PIER'S PLOWMAN" BY WILLIAM LANGLAND

Vielchieva K. O.

*Alfred Nobel University, Dnipro
Sicheslavska Naberezhna str., 18, Dnipro, Ukraine*

The article is devoted to elucidating the historical conditions which make the context of the allegorical poem "The Vision of Piers Plowman" by the William Langland (the 14th c.), and the peculiarities of its reflecting England contemporary to the poet.